

Europos Sąjungos kibernetinio saugumo terminai su dėmeniu *kibernetinis*, (-ė): reikšmės, kilmė, sinonimija ir variantai

ROBERTAS STUNŽINAS

Europos Komisija

Lietuvių kalbos institutas

ESMINIAI ŽODŽIAI: kibernetinis saugumas, kibernetiniai nusikaltimai, kibernetinis karas, terminologija

2017 m. rugsėjo 13 d. metiniame pranešime apie Europos Sąjungos padėtį Europos Komisijos pirmininkas Jeanas-Claude'as Junckeris nemažai dėmesio skyrė kibernetiniam saugumui. Jis teigė, kad „[p]er pastaruosius trejus metus padarėme pažangą europiečių saugumo internete srityje. Tačiau Europa vis dar nėra gerai pasirengusi atremti kibernetinių išpuolių. Todėl siekdama padėti apsisaugoti nuo tokių išpuolių Komisija šiandien siūlo naujų priemonių“ (Europos Komisijos pranešimas spaudai „Sąjungos padėtis 2017 m. Kibernetinis saugumas. Komisija stiprina reagavimo į kibernetinius išpuolius priemones“). Europos Komisijos pranešime spaudai „Sąjungos padėtis 2017 m. Kibernetinis saugumas. Komisija stiprina reagavimo į kibernetinius išpuolius priemones“ rašoma, kad Europos Sąjungoje praėjusiais metais kasdien buvo įvykdoma daugiau nei 4 000 kibernetinių nusikaltimų ir bent vieną kibernetinio saugumo incidentą patyrė net 80 % Europos įmonių. Per pastaruosius ketverius metus ekonominis kibernetinių nusikaltimų poveikis padidėjo penkiskart. Siekdama aprūpinti Europą tinkamomis priemonėmis gintis nuo kibernetinių išpuolių Europos Komisija siūlo plataus masto priemonių, skirtų dideliame kibernetiniam saugumui ES užtikrinti, rinkinį. Siūloma įsteigti ES kibernetinio saugumo agentūrą, kuri padėtų valstybėms narėms gintis nuo kibernetinių išpuolių, ir parengti naują Europos sertifikavimo sistemą, kuri užtikrintų, jog skaitmeninius produktus ir paslaugas yra saugu naudoti (plačiau žr. Europos Komisijos pranešimą spaudai „Sąjungos padėtis 2017 m. Kibernetinis saugumas. Komisija stiprina reagavimo į kibernetinius išpuolius priemones“).

Šiame straipsnyje nagrinėjami ES institucijų dokumentuose, įvairios paskirties tekstuose ir terminų bazėse vartojami kibernetinio saugumo terminai su dėmeniu *kibernetinis*, (-ė) ir jų variantai elektroninėje erdvėje. Straipsnio tikslas – išanalizuoti ES institucijų dokumentuose, įvairiuose tekstuose ir terminų bazėse vartojamų kibernetinio saugumo terminų su dėmenimis *kibernetinis*, (-ė) reikšmes, kilmę ir sinonimiją. Analizuojant terminų kilmę atsižvelgiama į lietuviškų terminų santykį su anglų kalbos atitikmenimis. Nagrinėjami terminai taip pat lyginami su elektroninėje erdvėje publikuojamuose įvairaus stiliaus tekstuose vartojamais kibernetinio saugumo terminais. Medžiaga imta iš ES institucijų dokumentų, publikuotų Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų viešų dokumentų bazėje „Eur-lex“ ir Europos Vadovų Tarybos ir Europos Sąjungos Tarybos dokumentų registre, ir tarpinstitucinės Europos Sąjungos terminų bazės IATE, ES institucijų pranešimų spaudai. Elektroninės erdvės duomenys rinkti naudojantis „Google“ paieškos sistema – kibernetinio saugumo terminų variantų ieškota pagal įvairius asociacinius, dėmenį *kibernetinis*, (-ė) turinčius derinius. Iš viso įvairiais aspektais nagrinėjama apie 100 lietuviškų kibernetinio saugumo terminų ir jų variantų.

KIBERNETINIO SAUGUMO TERMINŲ REIKŠMĖS, KILMĖ IR SANTYKIS SU ANGLŲ KALBOS ATITIKMENIMIS

Pagrindinis nagrinėjamos terminų mikrosistemos dėmuo *kibernetinis*, (-ė) yra atsiradęs iš tarptautinės kilmės daiktavardžio *kibernetika* ir žymi tai, kas susiję su *kibernetika* – kompiuteriais, informacinėmis technologijomis ir virtualiąja realybe¹. *Kibernetika* (gr. *κυβερνητική τέχνη* – valdymo menas, *κυβερνήτης* – vairininkas, valdytojas, pilotas) – mokslas, tiriantis įvairių sistemų bendruosius valdymo procesus, kurie vyksta renkant, perduodant, laikant ir perdurbant informaciją (plačiau žr. lt.wikipedia.org). Kibernetikos mokslo ištakos siekia penktąjį dvidešimtojo amžiaus dešimtmetį, jo pradininkai – įvairių sričių (nuo biologijos ir inžinerijos iki socialinių mokslų) specialistai, plėtoję gyvų būtybių ir mašinų komunikacijos bei kontrolės sistemų studijas. Plėtojantis kompiuterijos, biologijos ir inžinerijos mokslams kibernetika įgijo futuristinį atspalvį, o iš *kibernetikos* atsiradę žodžiai (pavyzdžiui, angl. *cyber*) sparčiai ėmė plisti (plačiau žr. blog.oxforddictionaries.com).

¹ Būdvardžio *kibernetinis*, (-ė) reikšmė apibūdinta pagal angliško žodžio *cyber* (*cybernetics*) paaiškinimą (ODE).

ES institucijų dokumentuose vartojamais kibernetinio saugumo terminais su dėmeniu *kibernetinis*, (-ė) dažniausiai įvardijami kenksmingi veiksmai ir kenksminga veikla, jų rezultatas, pvz.: *elektroninių nusikaltimų tinklas* (52013JC0001), *kibernetinė vagystė* (52016DC0410), *kibernetinės patyčios* (52015IP0218), *kibernetinis ginklų platinimas* (52014DC0244), *kibernetinis incidentas* (IATE), *kibernetinis išpuolis* (IATE), *kibernetinė ataka* (IATE), *kibernetinis karas* (IATE), *kibernetinis nusikaltimas* (IATE), *kibernetinis persekiojimas* (52015IP0218), *kibernetinis priekabiavimas* (52015IP0218), *kibernetinis šnipinėjimas* (52011DC0163), *kibernetinis terorizmas* (IATE), *piktavališka kibernetinė veikla* (52017JC0450). Taip pat dažnai terminais žymimas saugojimasis nuo kenksmingų veiksmų, jų nagrinėjimas ir saugojimosi priemonės, pvz.: *atkūrimas po kibernetinio incidento* (IATE), *dialogas kibernetikos klausimais* (consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/working-party-transatlantic-relations/), *kibernetinė diplomatija* (IATE), *kibernetinė gynyba* (IATE), *kibernetinė kriminalistika* (52017JC0450), *kibernetinė parengtis* (52017JC0450), *kibernetinė žvalgyba* (32017D0689), *kibernetinės gynybos mokymai* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo mokymo programa* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo užtikrinimas* (52017SC0501), *kibernetinių incidentų aptikimas* (IATE), *kibernetinių incidentų prevencija* (IATE), *kibernetinių nusikaltimų tyrimas* (52016DC0410), *su kibernetiniu saugumu susijęs švietimas* (52017JC0450), *kibernetinė poveikio mažinimo priemonė* (32017H1584), *kibernetinių incidentų pratybos* (32017H1584).

Pagrindinis šios srities terminas *kibernetinis saugumas* apibrėžiamas kaip „visuma teisinių, informacijos sklaidos, organizacinių ir techninių priemonių, skirtų kibernetiniams incidentams išvengti, aptikti, analizuoti ir reaguoti į juos, taip pat įprastinei elektroninių ryšių tinklų, informacinių sistemų ar pramoninių procesų valdymo sistemų veiklai, įvykus šiems incidentams, atkurti“ (IATE). Su *kibernetinio saugumo* terminu glaudžiai susijęs yra terminas *kibernetinė higiena*. Juo įvardijama kompiuterių sistemų ir prietaisų apsauga ir priežiūra laikantis gerosios kibernetinio saugumo praktikos (IATE).

Rečiau kibernetinio saugumo terminais su dėmenimis *kibernetinis*, (-ė) žymimos savybės, su kibernetinės erdvės veikla ir saugumu susijusios priemonės, tam tikra būklė, jos kitimas, aplinka, sritis, kurioje kas vyksta ar veikiama, pvz.: *kibernetinio saugumo atsparumas* (52017DC0228), *kibernetinis atsparumas* (IATE); *kibernetinė priemonė* (52017JC0450, 52013DC0710),

kibernetinio saugumo priemonės ir technologijos (52017JC0450), kibernetinis ginklas (52012IP0457), kibernetinis išteklius (52013JC0001), kibernetiniu požiūriu saugios priemonės (52017JC0450); grėsmių kibernetiniam saugumui kitimas (52017JC0450), kintančios grėsmės kibernetiniam saugumui (52017PC0477R(01)), informuotumas apie kibernetinę padėtį (52017JC0450), kibernetinė ekosistema (52016DC0410), kibernetinio saugumo ekosistema (52017DC0228), kibernetinė grėsmė (IATE), kibernetinis stabilumas (52017JC0450), kibernetinė rizika (32017H1584); kibernetinė erdvė (IATE), kibernetinė sritis (P8_TA-PROV(2016)0441).

Taip pat nagrinėjama kibernetinio saugumo terminiją sudaro terminai, įvardijantys asmenis, jų savybes, pvz.: *kibernetikos ekspertas (52017JC0450), kibernetinis šnipas (52009AE1948), kibernetinio saugumo srities darbuotojas (52017JC0450), kibernetinis nusikaltėlis (IATE), kibernetinis užpuolikas (52017JC0450), kibernetinio saugumo subjektas (32017H1584); kibernetiniai gebėjimai (52017JC0450), kibernetiniai įgūdžiai (52013IP0376), kibernetinio saugumo įgūdžiai (52013IP0376).*

Didžioji nagrinėjamų kibernetinio saugumo terminų dalis yra dvižodžiai – jie sudaro daugiau nei pusę (54 %) visų nagrinėjamų terminų. Kilmės požiūriu visi nagrinėjami terminai yra mišrūs, nes turi mišrios kilmės dėmenį *kibernetinis*, (-ė). Pagrindiniais dėmenimis dažniausiai eina iš savos kalbos kilę terminai (43 % visų nagrinėjamų terminų), gerokai rečiau – skoliniai (30 %) ir mišrios kilmės terminai (27 %). Kibernetinio saugumo terminija susiformavo skolinantis dėmenis iš kitų sričių – pagrindiniais dėmenimis eina terminai, paimti² iš karybos (23 %) ir kriminalistikos (13 %) sričių, pvz.:

- a) *kibernetinis karas (IATE), kibernetinis ginklas (52012IP0457), kibernetinė gynyba (IATE), kibernetinis saugumas (IATE), kibernetinis išpuolis (IATE), kibernetinė ataka (IATE), kibernetinė žvalgyba (32017D0689), kibernetinis terorizmas (IATE), kibernetiniai šnipai (52009AE1948), kibernetinis šnipinėjimas (52011DC0163), kibernetinis ginklų platinimas (52014DC0244), kibernetinių incidentų aptikimas (IATE), kibernetinė grėsmė (IATE), kibernetinis užpuolikas (52017JC0450), kibernetinė parengtis (52017JC0450), kibernetinis incidentas (IATE);*
- b) *kibernetiniai nusikaltimai (IATE), kibernetinis nusikaltėlis (IATE), kibernetinių nusikaltimų tyrimas (P8_TA-PROV(2017)0211), elektro-*

² Terminų priskyrimas tam tikroms sritims yra sąlygiškas.

ninių nusikaltimų tinklas (52013JC0001), *kibernetinių incidentų prevencija* (IATE), *kompiuterių ekspertizė* (IATE), *kibernetinės patyčios* (52015IP0218), *kibernetinis persekiojimas* (52015IP0218), *kibernetinis priekabiavimas* (52015IP0218).

Iš kitų sričių – ekologijos, sveikatos apsaugos, fizikos, politikos, ekonomikos, technikos, kompiuterijos, geografijos, pedagogikos, teisės – skolinamasi rečiau, kai kurie terminai priskirtini daugeliui sričių, pvz.: *kibernetinė ekosistema* (52016DC0410), *kibernetinio saugumo ekosistema* (52017DC0228), *kibernetinė higiena* (52017JC0450), *kibernetinė erdvė* (IATE), *kibernetinis atsparumas* (IATE), *kibernetinio saugumo atsparumas* (52017DC0228), *kibernetinė diplomatija* (IATE), *dialogas kibernetikos klausimais* (consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/working-party-transatlantic-relations/), *kibernetinis išteklius* (52013JC0001), *kibernetinio saugumo rinka* (52017JC0450), *atkūrimas po kibernetinio incidento* (IATE), *grėsmių kibernetiniam saugumui kitimas* (52017JC0450), *kintančios grėsmės kibernetiniam saugumui* (52017PC0477R(01)), *kibernetiniai gebėjimai* (52017JC0450), *kibernetiniai įgūdžiai* (52013IP0376), *kibernetinio saugumo įgūdžiai* (52013IP0376), *su kibernetiniu saugumu susijęs švietimas* (52017JC0450), *kibernetinės gynybos mokymai* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo mokymo programa* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo subjektas* (32017H1584), *kibernetinė sritis* (P8_TA-PROV(2016)0441), *kibernetinio saugumo užtikrinimas* (52017SC0501), *kibernetikos ekspertas* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo srities darbuotojai* (52017JC0450), *kibernetinė priemonė* (52017JC0450, 52013DC0710), *kibernetiniu požiūriu saugios priemonės* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo sistema* (52017JC0450), *piktavališka kibernetinė veikla* (52017JC0450), *kibernetinės gynybos standartas* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo priemonės ir technologijos* (52017JC0450), *informuotumas apie kibernetinę padėtį* (52017JC0450), *kibernetinis stabilumas* (52017JC0450). Kai kurie iš kitų sričių paimti terminai yra metaforiniai. Kaip jau minėta, terminu *kibernetinė higiena* žymima kompiuterių sistemų ir prietaisų apsaugojimo ir priežiūros praktika. Terminai *kibernetinė ekosistema*, *kibernetinio saugumo ekosistema* žymi sąveikaujančią technologijų visumą apsaugos priemonėms sukurti (žr. IATE).

Palyginus nagrinėjamus lietuviškus kibernetinio saugumo terminus su angliškais atitikmenimis matyti, kad daugiau nei pusė terminų sandaros ir dėmenų reikšmės požiūriu yra visiškai tapatūs. Terminų vertimo būdus

Europos Sąjungos teisės aktų vertimuose į lietuvių kalbą aprašęs Egidijus Zaikauskas sutapimu įvardija tokį tą pačią sąvoką žyminčių originalo kalbos ir vertimo kalbos terminų dėmenų atitikimą, kai kiekvieną originalo kalbos termino dėmenį atitinka vienas vertimo kalbos termino dėmuo ir jų esminės kokybinės charakteristikos sutampa (Zaikauskas 2014: 76). 49 lietuviškų terminų kokybinės charakteristikos sutampa su anglišku terminų, pvz.: *informuotumas apie kibernetinę padėtį* (52017JC0450) – *cyber situational awareness* (52017JC0450), *kibernetinė ataka* (IATE) – *cyber attack* (IATE), *kibernetinė gynyba* (IATE) – *cyber defence* (IATE), *kibernetinė politika* (32017H1584) – *cyber policy* (32017H1584), *kibernetinė rizika* (32017H1584) – *cyber risk* (32017H1584), *kibernetinė žvalgyba* (32017D0689) – *cyber-intelligence* (IATE), *kibernetinės gynybos standartas* (52017JC0450) – *cybersecurity standard* (52017JC0450), *kibernetinio saugumo pratybos* (32017H1584) – *cybersecurity excercises* (32017H1584), *kibernetinio saugumo sistema* (52017JC0450) – *cybersecurity systems* (52017JC0450), *kibernetinis ginklas* (52012IP0457) – *cyber weapon* (IATE), *kibernetinis karas* (IATE) – *cyberwarfare, cyber war* (IATE), *kibernetinis saugumas* (IATE) – *cybersecurity* (IATE), *kibernetinis stabilumas* (52017JC0450) – *cyber stability* (52017JC0450), *kibernetinis šnipas* (52009AE1948) – *cyberspy* (52009AE1948), *kibernetinis terorizmas* (IATE) – *cyber terrorism* (IATE), *kibernetinių incidentų pratybos* (32017H1584) – *cyber incident excercises* (32017H1584), *su kibernetine erdve susijęs darbas* (32017H1584) – *cyber-related work* (32017H1584). Galima teigti, kad dauguma lietuviškų kibernetinio saugumo terminų su dėmeniu *kibernetinis, (-ė)* galėjo atsirasti kaip anglų kalbos terminų vertiniai. Vertimo padėmeniui strategija, kai stengiamasi parinkti kuo tikslesnius kiekvieno reikšminio termino dėmens atitikmenis, yra būdingas ES teisės aktų vertimo reiškinyms (plačiau žr. Zaikauskas 2014: 73). Kai kada angliški ir lietuviški terminai turi gramatinės skaičiaus kategorijos skirtumų, tačiau šiais atvejais taip pat laikytini sutampančiais, pvz.: *kibernetinio saugumo pajėgumai* (52017JC0450) – *cybersecurity capacity* (52017JC0450), *piktavališka kibernetinė veikla* (52017JC0450) – *malicious cyber activities* (52017JC0450).

Sandaros požiūriu netapatūs yra terminai, besiskiriantys dėmenų skaičiumi. Kai kuriais atvejais lietuviški terminai turi papildomą reikšmės atspalvių nesuteikiantį dėmenį ar kelis dėmenis, pvz.: *dialogas kibernetikos klausimais* („tarptautinių partnerių dialogas kibernetikos problematikos klausimais“, žr. IATE; consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/

working-party-transatlantic-relations/) – *cyber dialogue* (IATE), *kibernetinio saugumo srities darbuotojai* („darbuotojai, padedantys apsaugoti nuo kibernetinių išpuolių ir apsaugoti tinklų sistemas“, plg. *cyber workforce development* (cert.org/cyber-workforce-development; 52017JC0450) – *cyber workforce* (52017JC0450).

Matyti, kad lietuviški terminai daugeliu atvejų ilgesni už angliškus. Neretai lietuviški terminai turi papildomą sąvoką tikslinančią dėmenį ar kelis dėmenis, pvz.: *atkūrimas po kibernetinio incidento* (IATE) – *cyber recovery* (IATE), *informuotumas apie kibernetinius nusikaltimus* (52017JC0450), *informuotumas apie kibernetinį saugumą* (52017JC0450) – *cyber-awareness* (52017JC0450), *kibernetinės poveikio mažinimo priemonės* (32017H1584) – *cyber mitigation activities* (32017H1584), *kibernetinio atgrasymo priemonės* (52017JC0450) – *cyber deterrence* (IATE), *kibernetinio saugumo priemonės ir technologijos* (52017JC0450) – *cybersecurity capabilities* (52017JC0450), *kibernetinis ginklų platinimas* (52014DC0244) – *cyber-proliferation* (52014DC0244).

Kai kuriems terminams būdingas keleriopas santykis. Pavyzdžiui, *cyber prevention* (IATE) verčiamas dviem papildomus dėmenis turinčiais ir tikslesniais atitikmenimis – *kibernetinių incidentų prevencija* (IATE), *kibernetinių nusikaltimų prevencija* (IATE). Lietuviški terminai reikšmės požiūriu netapatūs – antrasis vartotinas kalbant ne apie kibernetinius išpuolius ar incidentus, o įvairią neleistiną veiklą internete, pavyzdžiui, priekabiavimą internetinėje erdvėje (žr. iate.europa.eu). Be to, *cyber prevention* (IATE) turi sinonimą *cyber incident prevention* (IATE), jam tapatus atitikmuo *kibernetinių incidentų prevencija* (IATE).

Kai kuriais atvejais trižodžius angliškus terminus atitinka daugiažodės sintaksinės konstrukcijos, pvz.: *nusikaltimai, padaryti pasinaudojant kibernetine erdve* (52017JC0450), *kibernetinėje erdvėje daromi nusikaltimai* (52017JC0450) – *cyber-enabled crime* (IATE), *computer-enabled crime* (IATE).

Prie netapačių priskirtini tokie atvejai, kai angliškų terminų dėmenis atitinka pagal kontekstą artimos reikšmės lietuviškų terminų dėmenys ar junginiai. Pavyzdžiui, dėmenį *vulnerability* „pažeidžiamumas“ atitinka junginys *saugumo problema*, dėmenį *hygiene* „higiiena“ atitinka junginys *saugumas*, pvz.: *kibernetinio saugumo problema* (52017JC0450) – *cyber vulnerability* (52017JC0450), *kibernetinis saugumas* – *cyber hygiene* (IATE). Terminas *cyber hygiene* dar verčiamas terminu *elektroninių nusikaltimų prevencija* (52012IP0457).

Netapačiais laikytini lietuviški terminai, turintys platesnės reikšmės dėmenis, pvz.: *kibernetinė priemonė* (52017JC0450; 52013DC0710) – *cyber tool* (52017JC0450), *kibernetiniu požiūriu saugios priemonės* (52017JC0450) – *cyber-secure tools* (52017JC0450), *kibernetinis išteklius* (52013JC0001) – *cyber assets* (52013JC0001). Lietuviški dėmenys platesniais laikomi atsižvelgus į kompiuterijos terminiją – joje terminas *įrankis* turi siauresnę reikšmę, pvz.: *įrankis* – „elementari priemonė kokiam nors veiksmui atlikti“; *priemonė* 1. „daiktas, įrankis, prietaisas, programa, reikalinga kam nors atlikti, padaryti“; 2. „būdas, veiksmas kam nors įvykdyti“ (EKŽe). Iš terminų *kibernetinė priemonė*, *kibernetiniu požiūriu saugios priemonės* konteksto galima manyti, kad kibernetinio saugumo srityje šie terminai įvardija ne tik saugumui skirtus daiktus, įrankius, prietaisus ir programas, bet ir būdus, veiksmus jam pasiekti, pvz.: „Kai kurios suinteresuotosios šalys visų pirma ragina labiau suderinti ES eksporto kontrolės politiką ir atsižvelgti į naujausius politikos pokyčius, kaip antai IRT perimties ir stebėjimo priemonių (arba kibernetinių priemonių) naudojimą“ (52013DC0710); „Valstybės narės jau didina kibernetinės gynybos pajėgumus. Be to, atsižvelgiant į tai, kad nyksta skirtumas tarp kibernetinės gynybos ir kibernetinio saugumo ir dvejopos paskirties kibernetinių priemonių ir technologijų, o valstybių narių taikomi metodai labai skiriasi, tinkamai padėti skatinti karinių ir civilinių pastangų sinergiją gali ES“ (52017JC0450).

Kai kuriais atvejais tą pačią sąvoką žymi lietuviški ir angliški terminai, turintys priešingos reikšmės dėmenis, pvz.: *kibernetinio saugumo pratybos* (32017H1584) – *cyber crisis exercise* (enisa.europa.eu/publications/ce2016-after-action-report). Šiuo atveju galima kalbėti apie antoniminį vertimą. Tai yra tokia transformacija, kai teigiamasis elementas verčiamas neigiamuoju ir priešingai – neigiamasis elementas verčiamas teigiamuoju, nepakeičiant originalo kalbos sakinio prasmės (Maskaliūnienė 2013: 45). Metaforinį ir bendrą vietovės vaizdą žymintį dėmenį *landscape* turintis terminas *cybersecurity threat landscape* (52017JC0450) verčiamas nemetaforiškais terminais, pvz.: *grėsmių kibernetiniam saugumui kitimas* (52017JC0450), *kintančios grėsmės kibernetiniam saugumui* (52017PC0477R(01)). E. Zaikauskas išskiria demetaforizaciją kaip vieną iš terminų vertimo būdų – originalo kalbos metaforinę reikšmę turintis termino žodis arba žodžių junginys vertimo kalboje pakeičiamas metaforinės reikšmės neturinčiais dėmenimis, kurie paprastai žymi kitus požymius (Zaikauskas 2014: 81).

KIBERNETINIO SAUGUMO TERMINŲ SINONIMIJA

Kalbant apie nagrinėjamą terminiją matyti, kad ES institucijų dokumentuose daugiausia pasitaiko terminų su priklausomaisiais dėmenimis *kibernetinis*, (-ė), *elektroninis*, (-ė) sinonimijos atvejų, pvz.: *kibernetiniai nusikaltimai* (IATE) – *elektroniniai nusikaltimai* (IATE), *kibernetinių nusikaltimų prevencija* (IATE) – *elektroninių nusikaltimų prevencija* (32013D0517), *kibernetinių nusikaltimų tyrimas* (P8_TA-PROV(2017)0211), *elektroninių nusikaltimų tyrimas* (52013JC0001), *nusikaltimai, padaryti pasinaudojant kibernetine erdve* (52017JC0450) – *elektroninėje erdvoje daromi nusikaltimai* (52017JC0450). Kai kada sinonimiškai vartojami ir terminai su dėmeniu *skaitmeninis*, (-ė), pvz.: *elektroninė diplomatija* (IATE), *kibernetinė diplomatija* (IATE), *skaitmeninė diplomatija* (IATE). Prie šios grupės sinonimijos atvejų minėtini tokie atvejai, kai sinonimų poras sudaro terminai, turintys dėmenis *kibernetika* ir *elektroninė erdvė*, pvz.: *dialogas kibernetikos klausimais* (consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/working-party-transatlantic-relations/), *dialogas elektroninės erdvės klausimais* (ST-9593-2015-INIT³). Terminų su dėmenimis *kibernetinis*, (-ė), *elektroninis*, (-ė), *skaitmeninis*, (-ė) sinonimija atsirado dėl skirtingu laiku vartotų terminų – naujausiuose dokumentuose vartojami terminai su dėmeniu *kibernetinis*, (-ė).

Vieną sinonimų porą sudaro terminai, turintys skirtingus pagrindinius dėmenis ir priklausomaisiais einančius dėmenis *kibernetinė* ir *elektroninė erdvė*, pvz.: *kibernetinė grėsmė* (IATE), *elektroninės erdvės pavojus* (IATE). Šie sinoniminiai terminai pagrindinių dėmenų atžvilgiu (*grėsmė* ir *pavojus*) sudaro leksinių sinonimų porą. Tokių pačių sinonimų porą sudaro terminai, turintys pagrindinius dėmenis *erdvė* ir *sritis*, pvz.: *kibernetinė erdvė* (32017H1584), *kibernetinė sritis* (P8_TA-PROV(2016)0441). Abu šie terminai yra angliško termino *cyber domain* (32017H1584) atitikmenys. Teiktinas angliško termino *cyber domain* („elektroninės informacijos (duomenų) apdorojimo sritis, kurią sudaro viena ar kelios informacinių technologijų infrastruktūros“ (Cyber Security Publication Library)) atitikmuo – *kibernetinė sritis*. Terminas *kibernetinė erdvė* („aplinka, kurioje pavieniuose kompiuteriuose ar kitoje informacinių ir ryšių technologijų įrangoje sukuriama elektroninė informacija ir (arba) perduodama per elektroninių

³ Skliaustuose nurodoma dokumento nuoroda iš Europos Vadovų Tarybos ir Europos Sąjungos Tarybos dokumentų registro.

ryšių tinklu sujungtus kompiuterius ar kitą informacinių ir ryšių technologijų įrangą“ (IATE)) yra nusistovėjęs termino *cyber space* atitikmuo. Prie leksinių sinonimų priskirtini terminai, turintys dėmenis *gebėjimai* ir *įgūdžiai*, pvz.: *kibernetiniai gebėjimai* (52017JC0450) – *kibernetiniai įgūdžiai* (52013IP0376). Šių kibernetinio saugumo terminų sinonimiją galėjo lemti užimtumo termino *skill* (IATE) lietuviški atitikmenys *įgūdis* ir *gebėjimas* (žr. IATE). Tiesa, *įgūdžio* ir *gebėjimo* reikšmės užimtumo terminijoje nėra tapačios: „*gebėjimas* paprastai vartojamas tada, kai kalbama apie prielaidų sudarymą, procesą ar pirmuosius kieno nors požymius (dar nesuformavęs įgūdis); *įgūdis* – kai gebėjimas ilgainiui tampa automatizuotu, savaiminiu procesu“ (žr. IATE). Tačiau kibernetinio saugumo terminijoje terminai *kibernetiniai įgūdžiai* ir *kibernetiniai gebėjimai* vartojami ta pačia reikšme.

Aptikta ir daugiau pagrindinių dėmenų sinonimijos atvejų. Darybinių⁴ sinonimų porą sudaro pagrindiniai dėmenys su priesagomis *-ikas* ir *-ėjas*, pvz.: *kibernetinis užpuolikas* (52017JC0450) – *kibernetinis užpuolėjas* (52012IP0457). *Kibernetinis užpuolikas* vartojamas naujausiuose dokumentuose, be to, elektroninėje erdvėje vartojamas tik šis terminas, pvz.: „„Positive Technologies Research“ – kibernetiniai užpuolikai galėtų nuotoliniu būdu vykdyti komandas daugybėje „Intel Core“ procesorius naudojančių kompiuterių, pagamintų nuo 2015 metų“ (15min.lt).

Kibernetinio saugumo terminijai būdinga ir savos kalbos kilmės, ir tarptautinių terminų dėmenų sinonimija. Prie absoliučiosios sinonimijos atvejų priskirtini terminai su sinoniminiais tą pačią reikšmę turinčiais dėmenimis *ataka* ir *išpuolis*, pvz.: *kibernetinis išpuolis* (IATE), *kibernetinė ataka* (IATE).

Kai kurie sinoniminiai terminai skiriasi visais dėmenimis, pvz.: *kompiuterių ekspertizė* („skaitmeninės ekspertizės sritis, apimanti įvairiose laikmėnose, laisvosios kreipties atmintinėse (RAM) ir kitose kompiuterių dalyse saugomų skaitmeninių įrodymų paiešką, atkūrimą, analizę ir išsaugojimą“ IATE), *kibernetinė kriminalistika* (52017JC0450), *kibernetinių nusikaltimų tyrimas* (52016DC0410).

Daliniais sinonimais laikytini skirtingus sąvokos aspektus žymintys terminai. Pavyzdžiui, sinonimiškai vartojami vyksmą ir visumą žymintys

⁴ Darybiniais sinonimais laikytini terminai, išreikšti tos pačios darybos kategorijos dariniais, turinčiais tą pačią šaknį ir besiskiriančiais darybos formantais (plačiau žr. Vaskelienė 2000: 75).

terminai: *grėsmių kibernetiniam saugumui kitimas* (52017JC0450) – *kintančios grėsmės kibernetiniam saugumui* (52017PC0477R(01)). Sinonimų galėjo atsirasti ieškant tikslesnio angliško termino *cybersecurity threat landscape* (52017JC0450) atitikmens. Pagal giminišką terminą *ENISA Threat Landscape* („grėsmių rinkinys, kuriame vaizduojamos nustatytos grėsmės, matomos tendencijos ir susiję grėsmių veiksniai. Rinkinį sudaro didžiausių prioritetinių grėsmių pagal atsiradimo dažnumą sąrašas“; daugiau žr. enisa.europa.eu) tikslesnis atitikmuo būtų *kintančios grėsmės kibernetiniam saugumui*.

Prie dalinės arba kontekstinės sinonimijos atvejų priskirtini terminai, kurių dėmenys pagal reikšmę nėra tapatūs, pvz.: *kibernetinė higiena* (52017JC0450) – *kibernetinis saugumas* (enisa.europa.eu) – *elektroninių nusikaltimų prevencija* (52012IP0457). Terminas *kibernetinis saugumas* dar vartojamas kaip angl. *cybersecurity* atitikmuo, pvz.: „Kibernetinis saugumas – visuma teisinių, informacijos sklaidos, organizacinių ir techninių priemonių, skirtų kibernetiniams incidentams išvengti, aptikti, analizuoti ir reaguoti į juos, taip pat įprastinei elektroninių ryšių tinklų, informacinių sistemų ar pramoninių procesų valdymo sistemų veiklai, įvykus šioms incidentams, atkurti“ (IATE). Terminas *elektroninių nusikaltimų prevencija* (52012IP0457) taip pat vartojamas kaip termino *cybercrime prevention* (52013PC0173) atitikmuo.

Kontekstiniais sinonimais laikytini priešingos reikšmės priklausomuosius dėmenis *nusikaltimai* ir *saugumas* turintys terminai – *informuotumas apie kibernetinius nusikaltimus* (52017JC0450), *informuotumas apie kibernetinį saugumą* (52017JC0450).

ES institucijų dokumentuose sinonimiškai vartojami ilgesni ir trumpesni terminai, pvz.: *kibernetinis nusikaltėlis* (IATE) – *kibernetinių nusikaltimų vykdytojas* (52014IE1488). Matyti, kad kai kuriais atvejais praleidžiami dėmenys, žymintys saugumo reikšmės aspektą, pvz.: *kibernetiniai įgūdžiai* (52013IP0376) – *kibernetinio saugumo įgūdžiai* (52013IP0376), *kibernetinio saugumo ekosistema* (52017DC0228) – *kibernetinė ekosistema* (52016DC0410). Iš perkeltinės reikšmės žodžio *ekosistema* („sudėtingas tinklas arba tarpusavyje susijusi sistema“, žr. ODE) atsiradęs terminas vienas saugumo reikšmės atspalvio neturi, tad aiškesniu laikytinas terminas *kibernetinio saugumo ekosistema*. Lietuviški terminai galėjo atsirasti pagal angliškų terminų *cyber ecosystem* (IATE), *cybersecurity ecosystem* (IATE) pavyzdį.

KIBERNETINIO SAUGUMO TERMINŲ VARIANTAI⁵ ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE

Nemažą aptartų kibernetinio saugumo terminų dalį galima rasti elektroninėje erdvėje skelbiamuose įvairaus stiliaus tekstuose, pvz.: „Kas yra kibernetinis karas, kokios jo grėsmės kiekvienam iš mūsų, kas ir kaip gali nuo jo apsaugoti?“ (15min.lt). „Neseniai atrastas agresyvus kibernetinis ginklas „Snake“ (Gyvatė) užkrėtė dešimtis Ukrainos kompiuterių tinklų, taip pat – vyriausybės sistemas“ (delfi.lt). „Lietuvos kibernetinis saugumas stiprinamas pokyčiais ir bendradarbiavimu“ (litr.lt).

Nemažai variantų turi terminas *kibernetinis saugumas*. Ta pačia reikšme vartojamas terminas *kibernetinė sauga*. Pavyzdžiui, šis terminas vartojamas straipsnio antraštėje: „Kibernetinė sauga Lietuvoje: iki nelaimės netoli“ (vz.lt). Tačiau toliau tekste vartojamas *kibernetinio saugumo* terminas, pvz.: „Maža to, Lietuvoje nėra patvirtinti net minimalūs, pradinį kibernetinio saugumo lygį padėsiantys suvienodinti, techniniai kibernetinio saugumo reikalavimai viešojo sektoriaus įstaigoms ir įmonėms. O skaitmeninės erdvės sargams trūksta įgaliojimų“ (vz.lt). *Kibernetinio saugumo* reikšme vartojamas ir terminas *kibernetinė apsauga*, pvz.: „Vykdamas NATO šalių bendradarbiavimo programą Estijoje planuojama steigti Aljanso kibernetinės apsaugos centrą“ (pasaulis.lrytas.lt).

Publicistinio ir mokslinio stiliaus tekstuose terminas *kibernetinė sauga* dar vartojamas kaip *kibernetinės higienos* sinonimas, pvz.: „Studijų programos tikslas – rengti informacijos sistemų ir kibernetinės saugos specialistus, suteikiant jiems fundamentaliųjų ir taikomųjų informatikos inžinerijos žinių, ugdant gebėjimus, būtinus saugiai informacijos sistemų analizei, projektavimui, kūrimui ir priežiūrai“ (knf.vu.lt). Ta pačia reikšme vartojamas terminas *kibernetinė apsauga*, pvz.: „Bazinių kibernetinės apsaugos mokymų esmė – pažinti šiuo metu aktualią IT apsaugos problematiką ir pasirengti praktiškai atremti kibernetines atakas“ (cybersecurityacademy.lt).

Duomenų bazėje IATE sinonimų poros *kibernetinis išpuolis* ir *kibernetinė ataka* narys su lietuvišku dėmeniu teikiamas kaip pagrindinis, be to, ES institucijų dokumentuose vartojamas dažniau. Tačiau elektroninėje erdvėje

⁵ Šiame straipsnyje laikomasi plačios variantų sampratos – tai ne tik skirtingos to paties kalbos vieneto realizacijos, bet ir skirtingi kalbos vienetai, kuriuos sieja ta pati reikšmė ar funkcija (plačiau žr. Miliūnaitė 2009: 147). Terminų sinonimų ir variantų skyrimo kriterijumi laikoma skirtinga terminų vartosenos aplinka – ES institucijų tekstai ir elektroninėje erdvėje publikuojami publicistinio ir kitokio stiliaus tekstai.

je terminų su tarptautinės kilmės dėmeniu pasitaiko daugiau. Remiantis paieškos sistemos „Google“ duomenimis galima matyti, kad terminas *kibernetinė ataka* keliolika kartų⁶ dažnesnis. Ta pačia reikšme vartojamas terminas *kibernetinis puolimas*, pvz.: „Anot specialisto, kibernetiniai puolimai yra rimta grėsmė informacijos saugumui“ (anglija.lt).

Publicistinio stiliaus tekstuose galima rasti termino *kibernetinis šnipas* pavartojimo atvejų, pvz.: „Beje, kibernetiniai šnipai pasiekė raketinių kompleksų Patriot, daugiafunkcinės kovinio valdymo sistemos Aegis naujausios versijos, naikintuvo F-18, sraigtasparnio Blac Hawk ir brangiausio per visą Pentagono istoriją projekto – šturmuotojo F-35 – brėžinius“ (slaptai.lt). Ta pačia reikšme žiniasklaidoje vartojamas ir terminas *kibernetinis žvalgas*, pvz.: „Neseniai paaikškėjo, kad Kinijos kibernetiniai žvalgai sugebėjo slapta nugvelbti, pasak vieno ekspertų, 4 mln., o kitų teigimu – 14 mln. asmenų (esamų ir buvusių valstybės tarnautojų, pareigūnų ir žvalgybos karininkų) asmens bylas su visais jų asmeniniais duomenimis, silpnybėmis, ligomis, skolomis, teistumais ir, kas amerikiečiams yra itin svarbu, socialinio draudimo numeriais“ (alfa.lt).

Elektroninėje erdvėje, be *kibernetinio užpuoliko*, dar vartojamas terminas *kibernetinis puolėjas*, pvz.: „Pasak ESET tyrėjų, kibernetiniai užpuolikai pasinaudojo BlackEnergy pažeidžiamumu, kuris KillDisk virusui leido pakliūti į atakuojamus kompiuterius“ (eset.com). „Labiausiai pavojingi kibernetiniai puolėjai visame pasaulyje. FTB turi labiausiai ieškomų 19 internetinių nusikaltėlių, už kuriuos yra atsakingi Interneto vartotojų nuostoliai nuo 350 000 iki 100 milijonų JAV dolerių“ (exclamationmarc.com).

Tarptautinį pagrindinį dėmenį turintis terminas *kibernetinis incidentas* dažnai vartojamas įvairaus stiliaus tekstuose, pvz.: „Pavojingesni už virusus: darbuotojų kibernetiniai incidentai gali sužlugdyti verslą“ (lrt.lt). Jo variantas su lietuvišku pagrindiniu dėmeniu pavartotas vos kelis kartus, pvz.: „Vien pernai Lietuvoje nustatyti 25 tūkst. kibernetiniai įvykiai, šiais metais jų – dar daugiau“ (draugas.org).

Plačiai paplitęs yra terminas *kibernetinio saugumo problema* (angl. *cyber vulnerability*). Jo dvižodis variantas *kibernetinis pažeidžiamumas* vartojamas retai, pvz.: „Tiesa, šis sprendimas buvo priimtas „post factum“, kai tapo

⁶ Remiamasi 2017 m. gruodžio 6 d. duomenimis. Termino *kibernetinis išpuolis* užfiksuota per 2500, o termino *kibernetinė ataka* – per 46 000 pavartojimo atvejų.

akivaizdu, kad JAV rinkimine sistema dėl jos kibernetinio pažeidžiamumo gali būti manipuliuojama užsienio valstybių“ (bernardinai.lt). „Be to, šiųmetinėse pratybose, atsižvelgiant į šiuolaikines grėsmes, pirmą kartą bus vykdomas pratybų telekomunikacijų tinklų kibernetinio pažeidžiamumo vertinimas, kurį atliks Ryšių ir informacinių sistemų prie Krašto apsaugos ministerijos specialistai“ (mond.gov.lt).

Termino *kibernetinių incidentų prevencija* (IATE) variantais elektroninėje erdvėje laikytini terminai *kibernetinių nusikaltimų prevencija* ir *kibernetinių incidentų užkardymas*, pvz.: „Kaip ten bebūtų tobulėjant informacijos keitimuisi tarp skirtingų prietaisų ir jos spektrui didėjant, ji tikrai jautrės, todėl kibernetinių nusikaltimų prevencija turės keisti kryptį“ (tv3.lt). „2016 m. pabaigoje NKSC sukūrė ir su kitomis organizacijomis testuoja Kibernetinio saugumo informacinį tinklą, skirtą organizacijoms – tinklo nariams – keistis aktualia kibernetinių incidentų užkardymo ir valdymo informacija“ (lb.lt).

Ta pačia reikšme, kaip ir *kibernetinis išteklius*, vartojamas terminas *skaitmeninis turtas*, pvz.: „ISACA tyrimo duomenimis 24 proc. IT darbuotojų, nurodžiusių, kad kibernetinis saugumas yra jų pagrindinė atsakomybė, atsakė nežinantys, ar praėjusiais metais nebuvo pavogti kokie nors įmonės prisijungimai. 23 proc. nežinojo, ar jų įmonė nepatyrė pažangių nuolatinių grėsmių (APT – advanced persistent threat) atakos, o 20 proc. neturėjo žinių, ar įmonės skaitmeninis turtas nebuvo panaudotas „botnet“ tinkluose“ (verslas.lrytas.lt).

Kai kurių terminų variantai elektroninėje erdvėje turi pasenusius ar nevertotinus dėmenis. Vietoje termino *atkūrimas po kibernetinio incidento* (angl. *cyber recovery*) kartais vartojamas dėmenį *atstatymas* turintis terminas *kibernetinių sistemų atstatymas*, pvz.: „<...> studentai gebės vertinti, projektuoti ir įgyvendinti saugias informacinių technologijų ir saugos vadybos sistemas, spręsti saugos problemas, planuoti ir įgyvendinti veiklos tęstinumą ir kibernetinių sistemų atstatymą“ (15min.lt). Naujausiuose kompiuterijos žodynuose teikiamas angl. termino *recovery* atitikmuo – *atkūrimas* (EKŽe).

Kai kada vietoje nemetaforiškų terminų vartojami metaforiški, pvz.: „Lietuvos kibernetinių grėsmių žemėlapis“ (kam.lt). Terminas gali būti atsiradęs kaip padėmeninis angl. *cybersecurity threat landscape* vertinys. Kaip jau minėta, ES institucijų dokumentuose šis terminas ver-

čiamas nemetaforiniais terminais – *grėsmių kibernetiniam saugumui kitimas* ir *kintančios grėsmės kibernetiniam saugumui*.

Be to, publicistinio ir kitokio stiliaus tekstuose pasitaiko variantų su dūriniais, turinčiais dėmenį *kiber-*, arba su skoliniais, šaknyje turinčiais dėmenį *kiber-*, pvz.: „2010 m. dokumente įtvirtintos dvi svarbios naujos kolektyvinės gynybos sampratoje: (1) naujosios grėsmės (visų pirma, *kibergrėsmės*), nors ir netiesiogiai, yra „pakišamos“ po kolektyvinės gynybos samprata, tokiu būdu netiesiogiai išplečiant galimą Vašingtono sutartyje įtvirtinto termino „karinė ataka“ interpretaciją“ (Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2011–2012). „Vis dėlto, ekspertų manymu, tai tebuvo Lietuvos *kibersaugumo* patikrinimas“ (ekspertai.eu). „Gynybos ministras Nikas Harvi teigia, kad *kiber*ginklai ir *kiber*veiksmai ateityje taps rimta karinių operacijų dalimi“ (alfa.lt). „Pirmieji interneto pionieriai pastebi, jog sistema turi būti pertvarkyta iš naujo norint išvengti *kiber*krizės – taip, ne ekonominės, bet skaitmeninės krizės, kuri atneštų daugybę nuostolių verslininkams, valstybėms, net ir visiems mums“ (m.technologijos.lt). „Estijoje nuteistas pirmasis *kiber*atakų prieš valstybinius kompiuterių serverius per balandžio įvykius organizatorių“ (pasaulis.lrytas.lt). Dūriniai su dėmeniu *kiber-* lietuvių kalbai nebūdingi – *kiber* kaip savarankiškas žodis arba tarptautinis elementas nevartojamas. Taip pat pasitaiko atvejų, kai dėmuo *kiber* vartojamas kaip savarankiškas dėmuo, pvz.: „*Kiber*atakų rizikos vertinimas“ (stdb.mruni.eu). „Šalies sveikatos ministerijos patarėjai teigia, kad moterų nutukimas yra toks dažnas ir pavojingas, jog jis turi būti traktuojamas kaip terorizmas, stichinės nelaimės ar *kiber*atakos, o kova su nutukimu turi pasiekti nacionalinį lygį, rašo independent.co.uk“ (ekspresas.co.uk).

IŠVADOS

1. ES kibernetinio saugumo terminų su dėmeniu *kibernetinis*, (-ė) mikro-sistemos pagrindą sudaro kenksmingus veiksmus ar veiklą bei saugojimosi nuo jų veiksmus bei priemones žymintys terminai. Kibernetinio saugumo terminija dėmenų kilmės požiūriu yra mišri. Pagal tai, iš kokių sričių gali būti paimti pagrindiniai dėmenimis einantys terminai, matyti, kad nagrinėjamos terminijos pagrindą sudaro iš karybos ir kriminalistikos sričių paimti terminai. Taip pat ją sudaro iš ekologijos, sveikatos apsaugos, fizikos, politikos, ekonomikos, technikos, kompiuterijos, geografijos, pedagogikos, teisės sričių pasiskolinti terminai.

2. Didžioji lietuviškų kibernetinio saugumo terminų dalis gali būti laikomi vertiniais – daugiau nei pusės analizuojamų terminų kokybinės charakteristikos visiškai sutampa su anglų kalbos terminų charakteristikomis. Su angliškais nesutampantys lietuviški terminai turi dėmenų skaičiaus, gramatinių formų, dėmenų reikšmių apimties skirtumų.

3. Lietuviškoje ES kibernetinio saugumo terminijoje siekiama įvardijamų sąvokų aiškumo ir, skirtingai nei angliškoje, stengiamasi vartoti ilgesnius atitikmenis ir nurodyti daugiau sąvokos požymių, sąvokas įvardyti tiesiogiai ir ne perkeltinėmis raiškos priemonėmis.

4. Pusė nagrinėjamos mikrosistemos terminų turi sinonimų. Terminų sinonimija yra įvairialypė – sinonimų eilutes sudaro priklausomųjų dėmenų skirtumų turintys, pagrindinių dėmenų skirtumų turintys terminai, visais dėmenimis besiskiriantys terminai ir ilgesni bei trumpesni variantai. Sinonimų atsiradimą lėmė skirtingu laiku vartoti terminai, tinkamų išraiškos formų paieška.

5. Kibernetinio saugumo terminija yra nauja ir jai būdinga raiškos įvairovė. Elektroninėje erdvėje publikuojamuose tekstuose pasitaiko nemažai kibernetinio saugumo terminų variantų. Vietoje terminų su skolintiniais ar mišrios kilmės dėmenimis elektroninėje erdvėje linkstama vartoti ir terminus su savos kilmės dėmenimis. Viešojoje erdvėje publikuojamuose tekstuose vietoje terminų su dėmenimis *kibernetinis*, (*-ė*) neretai vartojami ir lietuvių kalbai nebūdingi dūriniai su dėmeniu *kiber-* ar terminai su lietuvių kalbai nebūdingu žodžiu *kiber*.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI⁷

- DŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (e. leidimas, <http://lkiis.lki.lt/>).
- EKŽe – *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas* (ims.mii.lt/EK%C5%BD/).
- EUR-lex – Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų viešų dokumentų bazė (<http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>).
- IATE – Daugiakalbė Europos Sąjungos terminų bazė (<http://iate.europa.eu>).
- Maskaliūnienė N. 2013: *Antoniminis vertimas*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Miliūnaitė R. 2009: *Dabartinės lietuvių kalbos vartosenos variantai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- ODE 2010: *Oxford Dictionary of English*. Third edition. Edited by A. Stevenson, Oxford: Oxford university press.
- Vaskelienė J. 2000: *Darybiniai sinonimai*, Šiauliai.
- Zaikauskas E. 2014: Terminų vertimo būdai Europos Sąjungos teisės aktų vertimuose. – *Terminologija* 21, 71–89.
- Cyber Europe 2016: After Action Report* (enisa.europa.eu/publications/ce2016-after-action-report).
- Cyber Security Publication Library* (<https://ccdcoe.org/publication-library.html>).

⁷ ES institucijų dokumentai pateikti chronologiškai. Prieš raidės einantys du skaitmenys rodo metų baigmenį. Pavyzdžiui, identifikacinio numerio 52009AE1948 ketvirtas ir penktas skaitmenys „09“ rodo, kad dokumentas parengtas 2009 m.

Cyber Workforce Development (cert.org/cyber-workforce-development/).

Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2011–2012. 10, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2012.

Transatlantinių santykių darbo grupė (COTRA) (consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/working-party-transatlantic-relations/).

Kibernetinės apsaugos akademija (cybersecurityacademy.lt).

Lietuvos aktualijų portalas *Slaptai* (slaptai.lt).

Lietuvos banko svetainė (lb.lt).

Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija (lrt.lt).

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos svetainė (kam.lt, mond.gov.lt).

Mykolo Romerio universiteto svetainė (stdb.mruni.eu).

Naujienų ir pramogų portalas *TV3* (tv3.lt).

Naujienų portalas *15min* (15min.lt).

Naujienų portalas *Alfa.lt* (alfa.lt).

Naujienų portalas *Bernardinai* (bernardinai.lt).

Naujienų portalas *Delfi* (delfi.lt).

Naujienų portalas *Draugas* (draugas.org).

Naujienų portalas *INFO Ekspresas* (ekspresas.co.uk).

Naujienų portalas *Lietuvos rytas* (pasaulis.lrytas.lt, verslas.lrytas.lt).

Naujienų portalas *Technologijos.lt* (m.technologijos.lt).

Oxford dictionaries (blog.oxforddictionaries.com).

Portalas *Anglija.lt* (anglija.lt).

Portalas *ESET* (eset.com).

Portalas *SEMALT* (exclamationmarc.com).

Verslo žinios (vz.lt).

52009AE1948 – Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui dėl ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros apsaugos „Europos apsauga nuo didelio masto kibernetinių antpuolių ir veiklos sutrukdymo – geresnė parengtis, didesnis saugumas ir atsparumas“.

52011DC0163 – Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros apsaugos „Višutinio kibernetinio saugumo užtikrinimas. Laimėjimai ir tolesni veiksmai“.

52012IP0457 – 2012 m. lapkričio 22 d. Europos Parlamento rezolucija dėl kibernetinio saugumo ir gynybos.

52013DC0710 – Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Reglamento (EB) Nr. 428/2009, nustatančio Bendrijos dvejetainio naudojimo prekių eksporto, persiuntimo, susijusių tarpininkavimo paslaugų ir tranzito kontrolės režimą, įgyvendinimo.

52013IP0376 – 2013 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento rezolucija „Europos Sąjungos kibernetinio saugumo strategija: atvira, saugi ir patikima kibernetinė erdvė“.

52013JC0001 – Bendras komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos Sąjungos kibernetinio saugumo strategija. Atvira, saugi ir patikima kibernetinė erdvė“.

52013PC0173 – Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos Sąjungos teisės saugos bendradarbiavimo ir mokymo agentūros (Europolo) ir sprendimų 2009/371/TVR ir 2005/681/TVR panaikinimo.

52014DC0244 – Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Eksporto kontrolės politikos peržiūra. Saugumo ir konkurencingumo užtikrinimas kintančiame pasaulyje“.

52014IE1488 – Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl kibernetinių išpuolių Europos Sąjungoje (nuomonė savo iniciatyva).

52015IP0218 – 2015 m. birželio 9 d. Europos Parlamento rezolucija dėl ES moterų ir vyrų lygybės strategijos po 2015 m.

52016DC0410 – Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos kibernetinio atsparumo sistemos stiprinimas ir kibernetinio saugumo pramonės konkurencingumo ir novatoriškumo skatinimas“.

52017DC0228 – Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Bendrosios skaitmeninės rinkos strategijos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūra Sujungta bendroji skaitmeninė rinka visiems“.

- 52017JC0450 – Bendras komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Atsparumas, atgrasymas ir gynyba: ES kibernetinio saugumo didinimas“.
- 52017PC0477R(01) – Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl ES kibernetinio saugumo agentūros ENISA ir informacinių ir ryšių technologijų kibernetinio saugumo sertifikavimo, kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 526/2013 (Kibernetinio saugumo aktas).
- 52017SC0501 – Komisijos tarnybų darbinis dokumentas. Poveikio vertinimo santrauka. Pridedamas prie Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl ES kibernetinio saugumo agentūros ENISA ir informacinių ir ryšių technologijų kibernetinio saugumo sertifikavimo, kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 526/2013 (Kibernetinio saugumo aktas).
- 32017D0689 – Tarybos sprendimas (BUSP) 2017/689, kuriuo iš dalies keičiamas Sprendimas 2011/235/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims ir subjektams atsižvelgiant į padėtį Irane.
- 32017H1584 – Komisijos rekomendacija (ES) 2017/1584 dėl koordinuoto atsako į didelio masto kibernetinio saugumo incidentus ir krizes.
- ST-9593-2015-INIT – Tarybos generalinio sekretoriato pranešimas Politiniam ir saugumo komitetui. ES metinės ataskaitos dėl žmogaus teisių ir demokratijos pasaulyje 2014 m. projektas (<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9593-2015-INIT/lt/pdf>).
- P8_TA-PROV(2016)0441 – ES strateginė komunikacija, siekiant neutralizuoti prieš ją nukreiptą trečiųjų šalių propagandą (http://infa.lt/wp-content/files/pdf/EP_strategine_komunikacija_kovai_pries_propaganda.pdf).
- P8_TA-PROV(2017)0211 – Europos Parlamento rezoliucija „FinTech“: technologijų įtaka ateities finansų sektoriui (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0211+0+DOC+XML+V0//LT>).
- Europos Komisijos pranešimas spaudai „Sąjungos padėtis 2017 m. Kibernetinis saugumas. Komisija stiprina reagavimo į kibernetinius išpuolius priemones“ (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3193_lt.htm).
- Pranešimas spaudai „Europos kibernetinio saugumo mėnuo. Susivienijus kovoti su grėsmėmis kibernetiniam saugumui“ (https://www.enisa.europa.eu/news/enisa-news/cybersecmonth-2017/2017-10-02%20ENISA%20Press%20Release%20-%20European%20Cyber%20Security%20Month_LT.pdf).

EUROPEAN UNION CYBERSECURITY TERMS WITH COMPOUND *KIBERNETINIS*, (-Ė) (*CYBER*):- MEANINGS, ORIGIN, SYNONYMY AND VARIATIONS

This article discusses the meanings, origin, synonymy and variations of EU cybersecurity terms with compound *kibernetinis*, (-ė) (*cyber*). The analysis shows that cybersecurity terms in most cases denote harmful actions and harmful activities or defence actions or defence measures: *kibernetinė vagystė* (*cybertheft*), *kibernetinis terorizmas* (*cyberterrorism*), *kibernetinė gynyba* (*cyber defence*), *kibernetinių incidentų pratybos* (*cyber incident exercises*), *kibernetinis išteklius* (*cyber assets*). Relatively rarely terms are used to denote persons and their characteristics: *kibernetikos ekspertas* (*cyber expert*), *kibernetinis šnipas* (*cyberspy*), *kibernetinio saugumo įgūdžiai* (*cybersecurity skills*).

From the point of view of its origin, cybersecurity terminology is heterogenous. It can be concluded that the majority of cybersecurity terms are borrowed from warfare and forensics: *kibernetinis karas* (*cyber war*), *kibernetinė kriminalistika* (*cyber forensics*). Fewer terms are taken from ecology, health, physics, politics, economics, technology, computer science, geography, pedagogy and law: *kibernetinė ekosistema* (*cyber ecosystem*), *kibernetinė higiena* (*cyber hygiene*), *kibernetinio saugumo atsparumas* (*cyber security resilience*), *kibernetinė diplomatija* (*cyber diplomacy*), *kibernetinis išteklius* (*cyber assets*), *kibernetinio saugumo subjektas* (*cybersecurity entity*), *kibernetiniai gebėjimai* (*cyber skills*).

The majority of Lithuanian cybersecurity terms can be considered as calques – qualitative characteristics of more than a half of the Lithuanian terms analyzed completely

match with the characteristics of English terms: *kibernetinė politika* – *cyber policy*, *kibernetinė rizika* – *cyber risk*, *kibernetinio saugumo sistema* – *cybersecurity systems*. Not matching terms have differences in number and meaning of components: *dialogas kibernetikos klausimais* – *cyber dialogue*, *atkūrimas po kibernetinio incidento* – *cyber recovery*, *kibernetinis išteklius* – *cyber assets*.

In Lithuanian cybersecurity terminology clarity is the principal consideration therefore longer and non-metaphorical equivalents compared to English terms are used: *atkūrimas po kibernetinio incidento* – *cyber recovery*, *kibernetinio saugumo priemonės ir technologijos* – *cybersecurity capabilities*, *grėsmių kibernetiniam saugumui kitimas* – *cybersecurity threat landscape*. Half of the analyzed terms have synonyms: *elektroninė diplomatija* – *kibernetinė diplomatija* – *skaitmeninė diplomatija* (*cyber diplomacy*, *e-diplomacy*, *digital diplomacy*), *kibernetinis nusikaltėlis* – *kibernetinis užpuolikas* (*cyber attacker*). Synonymy of cybersecurity terminology is characterized by variety and synonyms could have been caused different time of usage or by aim for the intention to create an appropriate form of expression.

Cybersecurity terminology is a new terminology and is characterized by variety of expression. Quite a lot other cybersecurity terms are used in on-line publications. In on-line publications instead of borrowed or mixed terms Lithuanian terms are used: *kibernetinis puolimas*, *kibernetinis žvalgas*, *kibernetinis įvykis*. Some cybersecurity terms have non-typical structure and are used with component *kiber(-)*: *kiberginklas*, *kiberveiksmas*, *kiber ataka*.

Gauta 2017 11 02

Robertas Stunžinas
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT–10308 Vilnius
E. paštas robertas.stunzinas@lki.lt